

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Жешувський університет (Республіка Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

IV Міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

12 грудня 2019 року

**Харків
2020**

7. Таланчук П.М., Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі. Київ: ВГСПО «НАІ України», 2003. 130 с.

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

Калашнікова Л. М.

кандидат педагогічних наук, доцент
професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Кондратьєва Т. С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
фізико-математичного факультету
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Використання дослідницьких завдань у процесі навчання у закладах вищої освіти є одним із напрямів формування професійно-компетентного фахівця. У роботі проаналізовано суть поняття «дослідницьке завдання», етапи вирішення дослідних завдань, та визначено педагогічні умови їх використання у формуванні дослідницьких умінь здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: дослідницьке завдання, викладач, здобувач вищої освіти.

The use of research tasks in the process of teaching in higher education institutions is one of the directions of formation of a professionally competent specialist. The article authors have analyzed the essence of the concept of "research task", the stages of solving research problem, and determined the pedagogical conditions of their use in formation of research skills of higher education applicants.

Keywords: research tasks, lecturer, higher education applicant.

Одним з провідних напрямів організації сучасного освітнього процесу в ЗВО є формування професійно-компетентного фахівця здатного самостійно продуктивно аналізувати фактичну інформацію, створювати і вибирати нові більш ефективні шляхи, способи, засоби вирішення різних завдань, в тому числі і дослідницьких. Вирішальна роль в організації дослідницької діяльності студентів належить викладачам ЗВО, від здійснення керівництва ними дослідної діяльності залежить рівень сформованості дослідницьких умінь майбутніх спеціалістів.

Питання формування у майбутніх фахівців дослідницьких умінь в умовах ЗВО ставали об'єктом вивчення багатьох науковців (О. Глузман, О. Дубасенюк, М. Євтух, та інші). Дослідники розглядають проблему через розкриття змісту та способів формування дослідницької компетентності (С. Скарбич, О. Феськова, І. Дементьєва, Ж. Шабанова та інші); здатність особистості вирішувати

дослідницькі проблеми і дослідницькі завдання, з використанням знань, досвіду, цінностей і схильностей (Н. Кузьміна, В. Лаптев, А. Маркова, Є. Попова та інші).

У процесі навчання різноманітним дисциплінам (математика, фізика, біологія, менеджмент, фармацевтика, педіатрія) передбачається формування таких дослідницьких умінь, як: формулювати проблему дослідження; ставити мету і організовувати її досягнення; висувати припущення, гіпотези; проводити самостійні дослідження відповідно до розробленої програми та представляти результати проведеного дослідження у вигляді огляду, реферату або статті.

Одним із найважливіших видів завдань, які здатні формувати дослідницькі вміння є *дослідницькі завдання*, які можна використовувати на всіх етапах навчання. У педагогічній літературі дослідницьке завдання розглядається як один з видів творчих завдань, що вимагають пошуку, пояснення і доказу закономірних зв'язків, експериментально спостережуваних або теоретично аналізованих фактів, явищ, процесів, в результаті розв'язування яких студенти відкривають нове знання про об'єкт дослідження (В. Андреев).

Методику й організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів при вирішенні дослідницьких задач відображено у працях Г. Балла, М. Князян, Н. Кушнарєнко, Н. Шунди та інших. Умови формування дослідницьких умінь при вивченні фахових дисциплін, теоретичні засади організації та формування дослідницьких умінь вивчали С. Раков, Ю. Триус, О. Канєвська та інші.

Серед педагогічних умов формування дослідницьких умінь науковці називають наступні: актуалізація змісту навчально-дослідницької діяльності у плані її професійної спрямованості; використання системи диференційованих завдань, які мають професійно-орієнтований характер; індивідуальний підхід у виборі напрямку дослідження; варіативність шляхів здійснення педагогічної дослідницької роботи [1], запровадження різноманітних досліджень, лабораторних робіт, під час яких студенти, маючи можливість безпосередньо проводити дослідження, визначають залежності одних параметрів досліджуваного об'єкта від інших; здійснюють спостереження з метою вивчення виробничих процесів, визначення наукових методів дослідження [2].

Формування дослідних умінь студента, як майбутнього фахівця, безпосередньо залежить від готовності самих викладачів проводити дослідницьку діяльність, прагнення удосконалювати власні дослідницькі навички. Виконання дослідницької роботи вимагає від викладачів ініціативної, творчої, діяльності з отриманням запланованого кінцевого результату.

З метою з'ясування ставлення викладачів до використання у навчанні дослідницьких завдань, підготовленості викладачів до проведення дослідницької діяльності в освітньому процесі, стану їх обізнаності суті дослідницьких завдань, їх переваг і можливості у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців, нами було проведено спостереження, порівняння, опитування, анкетування, тестування викладачів та студентів різного фаху: педагогічного (ХНПУ імені Г.С. Сковороди – 60 осіб) та не педагогічного (ХНФУ – 17 осіб, ХНМУ – 21 особа). У ході дослідження виявлено такі результати: 85% викладачів педагогічного ЗВО та 40% не педагогічних ЗВО зацікавлені особливостями та

перевагами дослідницьких завдань; 75% і 20% – використовують їх на заняттях та пропонують створювати самим студентам.

Найбільший інтерес до дослідницьких завдань виявили викладачі ЗВО, які викладають природничі дисципліни, що пояснюється необхідністю безпосереднього включення таких завдань (фізика, хімія, математика) за змістом навчання; специфіки фахової підготовки, наприклад, у педагогічному ЗВО. Викладачі педагогічного ЗВО частіше використовують ці завдання у процесі навчання. Студенти педагогічного ЗВО зацікавлені у організації додаткового заняття з теми «Використання та створення дослідницьких завдань з фаху». Це пояснюється тим, що студентам педагогічного ЗВО потрібно навчитися розв'язувати та створювати такі завдання для роботи з учнями у майбутній професійній діяльності.

Проведене опитування показує, що важливим питанням залишається підготовка саме викладачів до створення та використання дослідницьких завдань. Викладач ЗВО повинен володіти *вміннями* збору, обробки, аналізу та систематизації науково-технічної інформації, бути здатний до самостійного освоєння нових методів дослідження, до використання на практиці *вмін* та навичок в організації досліджень, до самостійного набуття за допомогою інформаційних технологій нових знань і *умін* і їх використання.

Аналіз відповідей викладачів і студентів, дозволяє стверджувати, що для успішного формування дослідницьких завдань викладач повинен *знати*: сутність, структуру, етапи розв'язування, методику використання дослідницьких завдань; основні форми організації дослідницької діяльності; та *уміти*: доцільно використовувати дослідницькі завдання з предмету на заняттях; підбирати або розробляти такі завдання; мотивувати студентів до розв'язування дослідницьких завдань; використовувати засоби ІКТ до розв'язування дослідницьких завдань у процесі викладання предмету; залучати студентів до створення таких завдань; заохочувати ініціативність та творчість під час розв'язування таких завдань. Використання дослідницьких завдань передбачає додержання певних етапів: 1) спостереження і вивчення фактів і явищ; 2) постановка проблеми; 3) побудова плану дослідження; 4) висування робочих гіпотез; 5) аналіз висунутих гіпотез; 6) доказ або спростування; 7) логічне оформлення розв'язування; 8) застосування отриманих результатів на практиці. Поетапне вирішення дослідницьких завдань має забезпечити продуктивність і системність формування дослідницьких *умін*, а також систематизацію та закріплення отриманих знань. Ці етапи викладач може використовувати як повністю, так і частково. Починати потрібно з простих завдань і поступово, з оволодінням дослідницькими *вміннями*, переходити до більш складних дослідницьких завдань. Часткове використання етапів забезпечить ефективне первинне ознайомлення з цими завданнями. О. Шашенкова зазначає, що можливість вирішення завдань різних рівнів складності визначається здатністю студентів до самостійної дослідницької діяльності [3, с. 52]. Особливих знань і *умін* з організації роботи з дослідницькими завданнями потребують викладачі не педагогічної фахової підготовки.

У подальшому планується розробити типові дослідницькі завдання з курсів «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», виконання яких може бути задано студентам в якості зразка, а порядок проведення – в якості демонстраційного прикладу; рекомендації для викладачів не педагогічного профілю з проблеми використання дослідницьких завдань з метою формування дослідницьких умінь здобувачів вищої освіти не педагогічного профілю.

Таким чином, у ході проведеного дослідження виявлено, що робота викладача з дослідницькими завданнями включає в себе декілька елементів: відбір тематики дослідницьких завдань заснований на використанні, в першу чергу, ключових завдань основної програми курсу; аналіз літератури, пошук цікавих задач в додатковій літературі; розгляд дослідницьких завдань різних рівнів складності; розробка тем та завдань для індивідуальної діяльності студентів. Продуктивність цієї роботи визначається наступними педагогічними умовами: – зміст освіти у ЗВО повинен орієнтуватися на формування готовності майбутніх спеціалістів до дослідницької діяльності; – організація освітнього процесу ставить студентів і викладачів в активну позицію дослідника; – викладач здійснює наукове керівництво дослідницькою діяльністю студентів психолого-педагогічну підтримку її на основі сформованої у нього готовності до такої роботи.

Список використаних джерел:

1. Каташинская И.В. Формирование исследовательских умений у будущих педагогов в процессе профессиональной подготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.01/КНГУ им. Т.Г. Шевченко. – К., 1992. – 229 с.
2. Литовченко В. Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР.: Автореф. дис. док. пед. наук. – Минск., 1990. – 18 с.
3. Шашенкова Е. А. Исследовательская деятельность в условиях многоуровневого обучения: Монография. М.: АПК и ППРО, 2005. 132 с.

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ У ЗВО.

Калашнікова Л.М.

кандидат педагогічних наук

професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Майстрюк І.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
фізико-математичного факультету
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Крутий К. Л., Попович О. М.

Можливості використання форсайт-гри у підготовці студентів до роботи в сенсорно збагаченому середовищі з малюками. 362

Лебедєва К. О.

Визначення рівня сформованості професійної компетентності студентів у контексті ресурсного підходу 365

Лей Сяо

Характерні особливості культурного самовираження у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва 369

Микитюк С. О.

Освітнє середовище ЗВО як ресурс якості підготовки майбутніх педагогів-вихователів закладів дошкільної освіти 372

Романюк Д. Х.

Підготовка майбутніх філологів до організації тьюторської діяльності в університетах 375

Салі О. В.

Проектні технології формування соціокультурної компетентності студентів у процесі навчання іноземних мов 379

Славінська Ю. С.

Педагогічні засади мотивації майбутніх лікарів-стоматологів до професійної самореалізації у освітньому процесі в закладах вищої медичної освіти 382

Соколова А. В., Цай Ін'їн

Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до музично-естетичної діяльності в класі постановки голосу 385

Ульянова В.С.

Підвищення якості вищої музично-педагогічної освіти на засадах адаптивного управління 389

Усиченко О. В.

Інтелектуально-оцінювальні вміння як важливий складник професійної компетентності майбутніх фахівців кухарської справи 392

СЕКЦІЯ XI

Студентські студії

Башкір О. І., Ільченко А. Р.

Формування термінологічної компетентності учнів на уроках іноземної мови 396

Єсьман І. В., Курасова А. А.

Формування основ академічної доброчесності в учнів початкової школи 399

Зеленська Л. Д., Шевченко Ю. Д.

Психолого-педагогічний супровід здобувачів вищої освіти з вадами зору 403

Калашнікова Л. М., Кондратьєва Т. С.

Дослідницькі завдання як засіб формування дослідницьких умінь здобувачів вищої освіти 407